

УДК 346.1, 347.72

А. В. Чайковська
*аспірант відділу проблем цивільного, трудового і підприємницького права
Інституту держави і права імені В. М. Корецького
Національної академії наук України*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ВИНИКНЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ КОНФЛІКТІВ

Постановка проблеми. Ефективність корпоративного управління та корпоративного законодавства можна визначити одними з основних факторів економічного росту [1]. Однак конфлікти є невід'ємною частиною функціонування корпоративного сектору і повністю уникнути їх неможливо [2; 1]. Корпоративні конфлікти відбуваються в усіх країнах з ринковою економікою [3; 66]. Вони призводять до витрат, пов'язаних з їх розв'язанням та ліквідацією деструктивних наслідків, негативно впливають на загальний інвестиційний і економічний стан країни.

Наукове дослідження сутності та змісту корпоративних конфліктів дозволяє не тільки зрозуміти умови їх виникнення, але і припустити, до яких наслідків конфлікти можуть призвести, а також моделювати механізми управління конфліктною ситуацією, визначити способи запобігання і найбільш ефективного вирішення корпоративних конфліктів. Виходячи з того, що значно легше і економічно вигідніше не допустити або запобігти виникненню корпоративних конфліктів на початковій стадії, вбачається за доцільне проаналізувати передумови їх виникнення з метою мінімізації наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням передумов виникнення корпоративних конфліктів займалися такі науковці, як Д.О. Баюра, Л.Є. Довгань, В.А. Євтушевський, А.М. Котов, Л.О. Мозгова, Т.Л. Мостенська, І.Є. Переш, Л.С. Резнікова, С.А. Румянцев, В.В. Холод та інші.

Аналіз передумов виникнення корпоративних конфліктів є необхідним для їх розв'язання, оскільки дає змогу пізнати їх глибину, складність, позиції сторін тощо.

Серед науковців немає єдності з приводу визначення передумов корпоративних конфліктів. Дискусійність у поглядах породжує необхідність подальшого дослідження вказаної проблематики.

Постановка цілей статті. Дослідження передумов виникнення корпоративних конфліктів зумовлює постановку таких цілей:

1. Дослідити поняття передумови виникнення корпоративних конфліктів.
2. Проаналізувати значення дослідження передумов виникнення корпоративних конфліктів.
3. Навести позиції науковців з приводу віднесення певних фактів до передумов корпоративних конфліктів.

4. Розглянути конфлікт інтересів як передумову виникнення корпоративних конфліктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під передумовою розуміють вихідну точку в будь-якому процесі. У перекладі з англійської (precondition/premise) передумова означає те, що може викликати що-небудь, створює певні умови.

У філософському енциклопедичному словнику визначено передумову як те, що є умовою іншого [4]. В інших джерелах слово передумова – визначається як попередня умова, вихідний пункт чогось [5]. Передумовою також визначають те, що є першочерговим по відношенню до іншого.

Передумову корпоративних конфліктів можна визначити як початкову та вихідну точку в процесі виникнення корпоративних конфліктів, за умови наявності якої уможливується їх настання. Передумова є першочерговою по відношенню до корпоративних конфліктів.

Значення дослідження і визначення передумов корпоративних конфліктів полягає у наступному:

1. За відсутністю передумови унеможливується виникнення самих корпоративних конфліктів.
2. Визначення передумови дозволить розробити методи попередження виникнення корпоративних конфліктів або запобігання ним на початковій стадії.
3. Попередження виникнення корпоративних конфліктів або запобігання ним на початковій стадії дозволить мінімізувати їх деструктивні наслідки.

В.В. Холод та Л.С. Резнікова визначають корпоративні конфлікти як істотні розбіжності між акціонерами і самим товариством в особі його органів управління та посадових осіб, а також між акціонерами щодо питань фінансово-господарської діяльності, корпоративного управління товариством, викликані різним розумінням акціонерами і посадовими особами окремих положень корпоративного законодавства України [1]. Таким чином, на думку науковців, передумовою корпоративних конфліктів стає різне розуміння акціонерами і посадовими особами корпоративного законодавства України.

Подібною є думка і А.В. Мірошниченка, який вважає, що основою корпоративних конфліктів є недотримання корпорацією тих чи інших норм чинного законодавства[8]. Він також роз'яснює,

що причина недотримання норм криється найчастіше не у свідомому їх порушенні, а у правовій невідомості учасників відносин.

Натомість у науковій літературі наводять такі передумови корпоративних конфліктів, як подача позову стосовно товариства, дострокове припинення повноважень органів управління, істотна зміна у складі акціонерів тощо [2; 12]. Тобто передумовою корпоративних конфліктів визначають саме свідоме порушення прав учасників господарського товариства.

Інші дослідники передумовою виникнення конфліктів визначають те, що «більшість управлінців шукають не сильніших за себе, а слабших» [6; 259], тобто у психологічних відносинах між учасниками товариства.

І.Є. Переш, М.І. Зан, В.І. Руснак вказують, що юридичний факт є необхідною передумовою як виникнення конфліктної юридичної ситуації, так і безпосереднього виникнення конфліктних правовідносин [7; 25]. Дослідники зауважують, що події можуть бути пов'язані з волею людей, проте вони можуть бути і не пов'язані з волею суб'єктів саме того юридичного конфлікту, передумовою якого виступає юридичний факт. Отже, юридичний факт визначається, як передумова виникнення корпоративних конфліктів.

З такою позицією узгоджується і висновки А.М. Котова та Л.О. Мозгової, які виділяють наступні передумови виникнення корпоративних конфліктів: виплата дивідендів; розвиток виробництва, проблема прийняття узгодженого рішення; диктатура більшості; встановлення корпоративного контролю; конкуренція компетенцій загальних зборів та наглядової ради тощо [9; 130].

Велика група дослідників до передумов виникнення корпоративних конфліктів відносять комплекс конфліктогенних фактів та умов. Так, О.Б. Денис виділяє такі передумови появи корпоративних конфліктів: нерівномірний розподіл економічних ресурсів, наявність недосконалих інститутів розподілу, проблема вибору між вигодою та додержанням умов договору учасників ринкових відносин [2; 14]. Інші науковці відносять до передумов – недосконале корпоративне законодавство України, невідповідність статутних документів інтересам товариства в цілому, низький рівень корпоративної культури учасників товариства, який не дозволяє їм ефективно захищати свої права [10; 4]. Існує позиція, що основна передумова виникнення корпоративних конфліктів впливає з економічної сутності корпорації й полягає у дистанціюванні власників від процесу поточного управління компанією [11; 173].

Е.В. Шимбарєва у своїй роботі висловлює точку зору, що наявність інтересу є передумовою виникнення, динаміки і припинення правовідно-

син, елементом змісту якого є суб'єктивне право. Випадки зіткнення інтересів учасників є конфліктом інтересів, які лежать в основі корпоративних конфліктів. Автор вважає, що корпоративні інтереси представляють собою передумову виникнення, динаміки і припинення корпоративного конфлікту. В основі корпоративних конфліктів визначено конфлікт інтересів як мінімум двох суб'єктів, що виступає передумовою його виникнення, динаміки і припинення [12]. Конфлікт інтересів визначають як об'єктивно існуюче явище в управлінні будь-яким господарським товариством, закладене у саму природу господарського товариства [13; 149].

Інші науковці не вважають конфлікт інтересів передумовою корпоративного конфлікту, називаючи його причиною конфліктів, в основі яких раціональна поведінка індивіда щодо максимізації власної користі. У випадку корпоративних відносин це проявляється в отриманні учасником всіх вигід та доходів від власності та контролю за діяльністю товариства [14; 46]. Так, і Н.С. Михайлова дійшла висновку, що кожен з учасників корпоративних відносин намагається задовольнити тільки власні інтереси і діє всупереч інтересам товариства, що і є основною причиною виникнення корпоративних конфліктів [15]. О.М. Соляник та І.А. Кулинич розглядають зіткнення інтересів акціонерів та менеджерів саме як причину виникнення корпоративних конфліктів [16; 278].

Н.Я. Кунтий розглядає поняття корпоративний конфлікт та конфлікт інтересів як синонімічні та визначає їх як суперечності в поглядах учасників корпоративних відносин щодо стратегічних та поточних питань функціонування товариства, а також дисгармонію між їхніми особистими інтересами та адміністративними службовими повноваженнями [14; 45].

На відміну від корпоративного конфлікту термін «конфлікт інтересів» визначають не як ситуацію корпоративного конфлікту, а ситуацію, що має високу вірогідність виникнення корпоративного конфлікту [18; 171]. Конфлікт інтересів визначається як ситуація вибору управлінського рішення, коли суб'єкт управління має протиріччя між благом компанії і своїм вузьким інтересом [19; 36].

Відповідно до Принципів корпоративного управління, затверджених рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.07.2014 р. № 955 конфлікт інтересів – це розбіжність між особистими інтересами посадової особи або пов'язаних з нею осіб та її посадовими (професійними) обов'язками діяти у найкращих інтересах товариства. Конфлікт інтересів може, зокрема, виникати, якщо посадова особа чи пов'язана з нею особа є стороною договору з то-

вариством, бере участь в укладанні та виконанні договору як представник або посередник, отримує винагороду від товариства або від особи, яка є стороною договору, тощо.

На нашу думку, неправильно ототожнювати конфлікт інтересів та корпоративний конфлікт. Оскільки наявність конфлікту інтересів не призводить автоматично до корпоративного конфлікту, який супроводжується порушенням прав чи інтересів учасників корпоративних відносин.

Передумова корпоративного конфлікту уможливує його настання. При відсутності конфлікту інтересу настання корпоративного конфлікту буде неможливим. Наведені дослідниками обставини: недосконалість законодавства, нерівномірний розподіл прибутків, низька корпоративна культура, конкретні юридичні факти тощо, на наш погляд, не можна вважати передумовою корпоративного конфлікту. Оскільки вказані явища не є перманентними для усіх корпоративних конфліктів, а обумовлюють лише конкретні випадки. Зазначені факти безпосередньо породжують настання корпоративних конфліктів, у зв'язку з чим їх доцільно визначати як причини корпоративних конфліктів.

О.М. Вінник виділяє такі складові корпоративного конфлікту: суб'єкти, об'єкти, причини конфлікту та правові наслідки [17; 412]. На підставі викладеного вбачається доцільним поряд із вище наведеними віднести до складових корпоративного конфлікту передумову виникнення, а саме – конфлікт інтересів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Передумова є складовою корпоративних конфліктів.

2. Передумову корпоративних конфліктів можна визначити як вихідну точку в процесі виникнення корпоративних конфліктів, за умови наявності якої уможливується їх настання. Передумова є першочерговою по відношенню до корпоративних конфліктів.

3. Передумовою корпоративних конфліктів є конфлікт інтересів.

4. Конфлікт зможе відігравати роль стимулу соціального розвитку лише у випадку розроблення механізмів його вирішення та попередження, що є неможливим без належного розуміння передумови виникнення корпоративних конфліктів.

Для подальшого дослідження перспективним вбачається визначення причин та підстав як складових корпоративних конфліктів.

Література

1. Холод В.В., Резнікова Л.С. Корпоративні конфлікти та шляхи їх подолання / В.В. Холод, Л.С. Резнікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73501.doc.htm.

2. Денис О.Б. Суть та специфіка корпоративних конфліктів / О.Б. Денис // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2016. – С. 12-14.

3. Брановицький В.В. Корпоративний конфлікт як невід'ємна складова ринкових взаємовідносин / В.В. Брановицький // Бізнесінформ. – 2014. – 7. – С. 65-70.

4. Філософський енциклопедичний словник. – 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3064.

5. Виноградов В.В. Історія слів / В.В. Виноградов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wordhist.narod.ru/>.

6. Пірен М.І. Конфліктологія: [Підручник] / М.І. Пірен. – К.: МАУП, 2007. – 360 с.

7. Переш І.Є., Зан М.І., Руснак В.І. Юридичні факти в системі попередження та вирішення юридичних конфліктів / І.Є. Переш, М.І. Зан, В.І. Руснак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – С. 24-27.

8. Мирошниченко А. Атака на акціонерне об'єднання / А. Мирошниченко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.zrpress.ru/2003/094/b001.htm>.

9. Котов А.М., Мозгова Л.О. Корпоративні конфлікти в системі економічної безпеки підприємства / А.М. Котов, Л.О. Мозгова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – № 49. – С. 127-131.

10. Ліщинський М.П. Сутність та причини корпоративних конфліктів в аграрних корпоративних структурах / М.П. Ліщинський // Науковий вісник НУБіП. Серія: економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2012. – 177 с.

11. Лаговська, О.А. Корпоративні конфлікти та інформаційна асиметрія: причини і шляхи подолання / О.А. Лаговська // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: О.В. Ярошук (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка». – 2016. – Том 26. – № 1. – С. 170-178.

12. Шимбарева Е. В. Корпоративные конфликты и контроль: гражданско-правовой аспект: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – Ростов-на-Дону. – 2010. – 30 с.

13. Черпак А.Є. Класифікація конфліктів інтересів в акціонерних товариствах / А.Є. Черпак // Ефективність функціонування та економічний розвиток підприємства. Стратегія економічного розвитку України, вип. 22-23. – 2008. – С. 149-154.

14. Кунтий Н.Я. Аналіз довгострокових інтересів учасників акціонерних відносин як однієї з причин корпоративних конфліктів / Н.Я. Кунтий // Економіка та держава. – 2012. – № 12. – С. 45-47.

15. Михайлова Н.С. Причини виникнення і сутність корпоративних конфліктів // Вісник луганського національного педагогічного університету. – 2012. – №1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/20855-V%D1%96sni%20luganskogo_na%D1%81%D1%96naln/23.html.

16. Соляник О.М., Кулинич І.А. Особливості виникнення корпоративних конфліктів та шляхи їх подолання / О.М. Соляник, І.А. Кулинич // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф., м. Суми, 6-8 травня 2014 р. – Суми: СумДУ, 2014. – Т. 1. – С. 277-278.

17. Вінник О.М. До проблеми корпоративних конфліктів / О.М. Вінник // Університетські наукові записки, 2012. – №1. – С. 407-415.

18. Іоргачова М.І. Корпоративні конфлікти в Україні: основні види та їх значущість / М.І. Іоргачова // Вісник Львівського національного університету. – 2011. – С. 170-180.

19. Біляк Ю.В. Корпоративні конфлікти в сучасному акціонерному товаристві: методика розпізнання / Ю.В. Біляк // Агросвіт. – 2013. – № 16. – С. 35-43.

Анотація

Чайковська А. В. Дослідження передумов виникнення корпоративних конфліктів. – Стаття.

У статті досліджується категорія передумови виникнення корпоративних конфліктів. Наводиться визначення досліджуваної категорії. Аналізуються позиції науковців щодо віднесення певних обставин до передумов виникнення корпоративних конфліктів. Робиться висновок, що передумовою корпоративних конфліктів є конфлікт інтересів.

Ключові слова: конфлікт, корпоративний конфлікт, передумова виникнення корпоративного конфлікту, корпоративний інтерес, конфлікт інтересів.

Аннотация

Чайковская А. В. Исследование предпосылок возникновения корпоративных конфликтов. – Статья.

В статье исследуется категория предпосылки возникновения корпоративных конфликтов. Приводится определение исследуемой категории. Анализируются позиции ученых по отнесению определенных обстоятельств к предпосылкам возникновения корпоративных конфликтов. Сделан вывод о том, что предпосылкой корпоративных конфликтов является конфликт интересов.

Ключевые слова: конфликт, корпоративный конфликт, предпосылка возникновения корпоративного конфликта, корпоративный интерес, конфликт интересов.

Summary

Chaykovska A. V. Research of preconditions for emergence of corporate conflicts. – Article.

The article investigates the prerequisites category of corporate conflicts. Provides a definition of the investigated categories. Analyzed are the positions of scientists on the attribution of certain circumstances to the prerequisites for the emergence of corporate conflicts. It is concluded that a prerequisite of corporate conflicts is a conflict of interest.

Key words: conflict, corporate conflict, preconditions for the emergence of corporate conflicts, corporate interest, conflict of interest.